

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KULLANIMI VE NEW HAVEN EKOLÜ: ELEŞTİREL BİR GİRİŞ

Nejat DOĞAN*

Özet

11 Eylül 2001 terörist saldırıları ile sonrasındaki Afganistan ve Irak savaşları gibi uluslararası gelişmeler, uluslararası hukuka teorik yaklaşımların önemini tekrar gündeme getirmiştir. Bu makale, New Haven ekolüne eleştirel bir giriş yaparak, bu ekolün temel varsayımlarını ortaya koymakta ve uluslararası politikadaki etkilerini incelemektedir. New Haven yaklaşımı, bazı hukukçular ve özellikle Amerikan devlet adamları tarafından benimsenerek, güç kullanımının meşruluğuna zemin hazırlanmak istenmiştir. Ancak tecrübeler göstermektedir ki, uluslararası sistemde değişim barışçıl yollarla olabilmektedir. Sonuç olarak, uluslararası sistemin geliştirilmesi ve demokrasinin yayılması mümkün olmakla birlikte, bu hedeflere güç kullanımıyla değil, önemli politik konularda devletlerin görüş birliğine varmasını sağlayacak kurumlar aracılığıyla ulaşılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, New Haven ekolü, güç kullanımı, demokratik barış.

The Use Of Force In International Relations And The New Haven Approach: A Critical Introduction

Abstract

The international developments since the 9/11 terrorist attacks on the United States have once again made it invaluable to discuss the theoretical approaches to international law as well as the interaction between values and the means to be followed in order to help create a more orderly world. This paper specifically deals with the New Haven school and demonstrates that it is a realist approach to international relations. It discusses the basic premises of the New Haven school as well as the critique thereof. Special emphasis has been given to the relationship between the assumptions of the approach on norms and values and the national culture/political system as an obstacle to the realization of a world order prescribed by the proponents of this approach. It concludes that the international system might be improved and democracy can be spread to other regions of the world than the West not through the use of force but thanks to international institutions, which can help states achieve consensus on critical issues of world politics.

Keywords: International relations, international law, New Haven approach, use of force, democratic peace.

* Yrd.Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

I. GİRİŞ

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılan terörist saldırılar sonrasında ABD’nin Afganistan ve Irak’ı işgal etmesiyle, dünya istikrarının sağlanabilmesi için benimsenecek değerlerin ve bunları gerçekleştirmek için kullanılacak yolların tartışılması yeniden önem kazanmıştır. Ayrıca, bu gelişmelerle birlikte uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkiler disiplinleri arasındaki ilişkiyi irdeleyecek çalışmaların önemi de tekrar gündeme gelmiştir. Bu amaçla makale, uluslararası hukuka New Haven yaklaşımını eleştirel olarak incelemektedir. Bu yaklaşımı özellikle Birleşmiş Milletler Antlaşması’ndaki güç kullanımı rejimi açısından değerlendiren makale, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin nedenlerine değinerek, uluslararası sistemdeki değişimlerin hiç de New Haven yaklaşımınca savunulduğu şekilde olmadığını açıklamaktadır.

Makale, üç ana bölümden meydana gelmektedir. İlk bölüm, New Haven yaklaşımına bir giriş yapmaktadır. Bu bölüm özellikle New Haven yaklaşımını savunanların küresel değerlerle ilgili varsayımları ve ulusal kültürler ile mevcut politik sistemi özledikleri dünya düzeninin gerçekleştirilmesinde bir engel olarak görmelerinin ne derece yerinde olup olmadığı üzerinde durmaktadır. İkinci bölüm, güç kullanımı konusundaki Birleşmiş Milletler rejimine New Haven yaklaşımının bakış açısını incelemekte ve bu yaklaşımın BM rejimindeki tartışmalı konuları geniş bir açıdan yorumlayarak küresel askeri müdahaleleri desteklediğini vurgulamaktadır. New Haven yaklaşımı her ne kadar “insanlık değeri”ni vurgulasa da, aslında askeri müdahaleleri destekleyen ve ülkelerin kültürlerinin değiştirilmesi amacıyla içişlerine karışılmasını savunan bir Soğuk Savaş dönemi güç politikası uygulamasıdır. Bu nedenle makalenin üçüncü bölümü, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin kurumsal nedenlerine değinerek, uluslararası sistemdeki değişikliklerin insanların kendi istemleriyle kendi politik yönetimlerini yeniden tanımlamaları sonucunda olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç bölümü ise, uluslararası sistemde son yıllardaki gelişmelerle New Haven ekolünün daha da güçlenerek gündeme geldiği, ancak bu ekolün ulaşmaya çalıştığı hedeflerin silah gücüyle elde edilmesinin ne mümkün ne de kabul edilebilir bir değer olduğu üzerinde durmaktadır.

II. NEW HAVEN EKOLÜ

Bu yaklaşımın “New Haven” adını almasının nedeni, ABD’nin Yale Üniversitesi’ndeki bilim adamlarınca geliştirilmesi ve bu üniversitenin de New Haven şehrinde olmasıdır. Özellikle Harold Dwight Lasswell ve Myres Smith McDougal’ın çalışmaları bu yaklaşımın doğması ve gelişmesinde önemlidir. Lasswell ve McDougal, uluslararası politikalara yön verecek, geniş kapsamlı ve “insanlık değerinin belirleyeceği bir dünya kamu düzeni”nin¹ gerçekleşmesini sağlamayı amaçlayan bir uluslararası hukuk

¹ A world public order of human dignity.

teorisi geliştirmeye çalışmışlardır. (McDougal, 1960) Bu dünya kamu düzeni, “demokratik açıdan örgütlenmiş ve rasyonel bir şekilde yönetilen, tüm halkları kapsayan ve en fazla sayıda bireyin insani değerlerden en üst düzeyde faydalanmasını sağlayan özgür bir toplum” anlamına gelmekteydi. (Tipson, 1974: 536) Bu nedenle, New Haven yaklaşımına göre, uluslararası ilişkilerde herhangi bir grubun üstünlüğü değil, insanlığın geleceğini simgeleyen “dünya toplumunun vatandaşları” bir bütün olarak ele alınıp onun önemi vurgulanmalıydı. (Chen, 1989: 15)

Öne sürdüğü bu görüşlerle ilk bakışta evrensel amaçları ve idealist bir yaklaşımı olduğu için beğeni toplayabilecek New Haven ekolünün aslında eleştirilmesi gereken birçok yönü bulunmaktadır. Tek bir dünya toplumu yaratmanın ve bu toplumu tek bir hukuk sistemiyle yönetmenin ne derece rasyonel ve kabul edilebilir bir politika olduğu tartışmaya açıktır. Örneğin Gray Dorsey’e göre, New Haven ekolü, “üyelerinin ileride dünya kamu düzenini kuracağı eşitlikçi-demokratik değerlerden oluşan *bir dünya kültürü* yaratma işine girişmiştir; ancak, kültürü tarafından tanımlanan bir toplumun üyesinin, toplumun diğer üyelerine karşı yüklendiği sorumluluklarıyla çelişen bir dünya sosyal sürecine katılması düşünülemez.” (Dorsey, 1988: 43, 49) Bu görüş açısına göre, ulusal düzeydeki baskın normları ve değerleri yansıtmayan bir uluslararası düzenin ne kurulması ne de etkin olarak işleyebilmesi olasıdır. (Bozeman, 1991: 888) Bugünkü dünyanın sosyal ve siyasal birleşimine baktığımızda da; bir yandan evrensel düzeyde kabul edilen değerlerin az olduğunu, diğer yandan da bu evrensel değerlerin hem tanımı hem de uygulamasında görüş birliğinin olmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla, ‘yaratılacak bir dünya kültürünün hangi değerleri yansıtacağı’ sorulması gereken ciddi bir sorudur. Örneğin Batı toplumlarında bireysellik temel değer olarak karşımıza çıkarken, Doğu toplumlarında bireysel tercihler çoğu zaman toplumsal sorumluluklara nazaran ikincil önemdedir. Bu tür çatışmalar, ortak değerlere dayanan bir dünya düzeninin uluslararası hukukun da yardımıyla yaratılması fikrinin pek de gerçekçi olmadığını ortaya koymaktadır.

New Haven ekolü, hukuku politika ile eş tutması ve savunduğu dünya düzeninin kurulmasında hukuku bir politik araç olarak kullanmak istemesiyle de tepki çekmiştir. McDougal’ın görüşlerini eleştirdiği eserinde Stanley Anderson’un belirttiği gibi, New Haven yaklaşımına göre “hukuk politikadır. Politika ise insanlık onurudur. İnsanlık onuru ise uzun vadede Amerikan dış politikasının başarısıyla korunup geliştirilecektir. Böylece, hukuk Amerikan ulusal çıkarlarına hizmet etmelidir.” (Anderson, 1963: 382) Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin tanınmış bilim adamlarından Oran Young da, Vietnam Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerindeki Amerikan dış politikasını sorgusuz destekleyen McDougal’ı eleştirmiştir. (Young, 1972: 74) New Haven ekolüne karşı geliştirilen bu tepkiler, BM Antlaşması’nın uluslararası politikada güç kullanılması rejimi etrafında tartışılıp geliştirilebilir.

III. GÜÇ KULLANIMI REJİMİ VE ULUSLARARASI SİSTEMDE DEĞİŞİM

Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndaki güç kullanımıyla ilgili kurallardaki² bazı belirsiz noktalar, New Haven ekolü yandaşlarının bu kuralları geniş bir açıdan yorumlayarak, bir dünya kamu düzeni yaratılması yolunda, uluslararası huzursuzluklara askeri açıdan müdahale edilmesini savunmalarına yol açmıştır. BM güç kullanımı rejimindeki tartışmalı noktalar şöyle özetlenebilir:

A) BM Antlaşması Madde 2/4'e göre, "tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğü veya politik bağımsızlığını hedef alan tehdit veya güç kullanımından kaçınacaklardır." Bu madde üzerindeki tartışmalardan birincisi, "güç" kavramının anlamı ve kapsamı üzerinedir. Maddeyi görece olarak dar açıdan yorumlayan pozitivist yaklaşıma göre, uluslararası ilişkilerde "güç" kullanımı sadece askeri gücün fiilen kullanılmasını veya böyle bir gücün kullanılacağı yönünde bir devletin tehdit edilmesini ifade etmektedir. Daha geniş bir açıdan ise, bu maddedeki güç kullanımı kavramı bir ülkenin toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlığına karşı yapılabilecek her türlü hareket veya hareket tehdidi anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, açıkça askeri güç kullanılsa da, örneğin ideolojik veya politik yollarla da bir ülkeye karşı tehdit oluşturulabilir. Madde 2/4 üzerindeki diğer bir tartışma, toprak bütünlüğü ve ulusal bağımsızlık kavramlarının kapsamıdır. Pozitivist yaklaşıma göre bu maddenin kapsamı, bir ülkenin toprak bütünlüğü ile ulusal bağımsızlığını doğrudan etkileyen tehdit ve güç kullanımı ile sınırlıdır. Daha geniş açıdan ise bu maddenin kapsamı, bir ülkedeki politik otoriteye karşı yapılabilecek her türlü hareket olabilir.

B) BM Antlaşması'nın 51. maddesi de güç kullanımı rejimi konusunda tartışmalara yol açmıştır. Bu maddeye göre, "bir BM üyesine silahlı saldırı durumunda, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için gerekli önlemleri alıncaya kadar, BM Antlaşması'ndaki hiçbir şey doğal olan bireysel ve kolektif savunma hakkına engel olamaz." Bu maddede birkaç açıdan belirsizlik bulunmaktadır. Birinci belirsizlik, devletlerin hangi durumlarda kendilerini savunma hakkını kullanabilecekleri konusundadır. Acaba devletler, bu hakkı sadece fiilen silahlı bir saldırıya uğradıkları zaman mı kullanacaklardır, yoksa böyle bir saldırı olacağını önceden bildikleri veya tahmin ettikleri için³ de kullanabilecekler midir? Diğer önemli bir nokta, meşru müdafaa hakkı sadece saldırıya uğrayan devlet tarafından mı öne sürülebilir, yoksa herhangi diğer bir devlet saldırının hedefi olduğu veya saldırıdan etkilendiği iddiasıyla böyle bir hakkı kullanabilir mi?

² The "jus ad bellum" regime.

³ Anticipatory self-defense

C) BM Antlaşması'nın 53. maddesinin de yoruma açık konular getirdiği savunulmuştur. Bu maddeye göre, "Güvenlik Konseyi, kendi sevk ve idaresinde olmak üzere, zorlayıcı tedbirler için bölgesel oluşumlar ve kurumlardan gerekli gördüğü durumlarda faydalanacaktır." Ancak bu maddede "bölgesel oluşum ve kurum" tanımlaması yapılmadığı gibi, hangi açık durumlarda Güvenlik Konseyi'nin bunlardan yardım isteyeceği de belirtilmemektedir. Daha da önemlisi, Güvenlik Konseyi'nin onayını alarak veya almadan ne tür bölgesel eylemlerde bulunulabileceği açıklanmadığı için, "zorlayıcı tedbirler" kavramından ne anlaşılması gerektiği de açık değildir.

Uluslararası hukukta pozitivist yaklaşım, BM güvenlik rejimiyle ilgili tüm bu noktaların dar bir açıdan yorumlanmasını savunmuştur. Örneğin Henkin, devletler arasında güç kullanımı rejimi konusunda aslında belirli bir görüş birliğinin olduğunu ve 1945'ten beri bu rejimin giderek güçlendiğini vurgulamaktadır. Henkin'e göre, "BM Antlaşması'nın imzalandığından beri hemen her güç kullanımı hemen her devlet tarafından kınanmıştır. Güç kullanımını meşru gibi göstermeye çalışan hemen her girişim reddedilmiş ve uluslararası toplum BM Antlaşması'ndaki sınırlandırmaları daha belirgin ve katı hale getirecek şekilde hareket etmiştir." (Henkin, 1991: 1234-1235)

Diğer taraftan, uluslararası güç kullanımı ile ilgili BM rejiminin tam olarak tanımlanmamış veya çok açık bir şekilde yazılmamış, hukuk ve siyaset dilinde "gri bölgeler" diye tanımlayabileceğimiz tüm bu tartışmalı noktalar New Haven ekolü tarafından geniş bir açıdan yorumlanmıştır. Böylece, uluslararası ilişkilerde BM Antlaşması'nın vurguladığı ve arzuladığı durumlardan çok daha fazla ve farklı durumlarda silahlı müdahale yolu açılmak istenmiştir.

Örneğin, Jeane J. Kirkpatrick'e göre, BM Antlaşması'ndaki güç kullanımıyla ilgili sınırlandırmalar mutlak değildi ve bu sınırlandırmalar Antlaşmada örnekleme yoluyla sayıldığı için tüm olası durumları kapsamamaktaydı. (Beck, 1993: 37) Bu nedenle bu tür sınırlandırmaları, insan hakları da dahil olmak üzere, BM Antlaşması'nın tüm düzenlemelerini göz önüne alarak yorumlamak gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre, uluslararası politikadaki farklı değerler ve normlar arasında BM Antlaşması tarafsız kalmış değildir; yani Antlaşma, demokratik hükümetleri diğerlerine tercih etmiş ve demokratik değerlerin uygulamaya geçirilmesi konusunda kendini açıkça bağlamıştır. Böylece, "eğer herhangi bir devlet demokratik değerlerle uygulamaların baskı altında tutulması için güç kullanır veya bu tür durumlarda ekonomik ve askeri yardım sağlarsa, diğer devletler de bu dengesizliği gidermek ve demokratik değerlerin bastırılmasına son vermek için istediği gibi davranabilirdi." (Kirkpatrick ve Gerson, 1991: 34)

New Haven ekolü ile pozitivism, devletlerin BM Antlaşması'nın güç kullanım rejimi konusunda benimsediği politikalara karşı doğal olarak farklı tepkiler göstermiştir. Soğuk Savaş döneminde bu tartışmalar, devletlerin iç işlerine ideolojik amaçlarla askeri müdahalelerde bulunmak konusunda odaklanmıştır. Bu konuda New Haven ekolü, Reagan

doktrinini desteklemiştir. Reagan doktrini, demokratik rejimin ortadan kalktığı bir ülkede yeniden kurulabilmesi veya bu tür rejimin o ülkeye bizzat empoze edilmesi için askeri güç kullanımı dahil olmak üzere her türlü yardımda bulunmanın devletlerin hakkı olduğunu savunmaktaydı. Reagan'a göre, "eğer hukukun üstünlüğü hakim kılınacaksa, hukukun üstünlüğünün evrensel olarak benimsenmesi gerekmektedir."(Scheffer, 1991: 2) Başka bir deyişle, eğer bir devlet hukuka aykırı hareket ederse, diğer devletlerden kendilerini hukukla bağlı saymaları beklenemezdi. BM Antlaşması'nın güç kullanımıyla ilgili rejimine, özellikle madde 2/4'e aykırı olan bu doktrin, hem uluslararası hukukçu hem de Reagan yönetiminin BM nezdindeki daimi temsilcisi olan Kirkpatrick tarafından desteklenmiştir. Kirkpatrick'e göre, askeri güç önemliydi, ancak en az onun kadar önemli olan bu gücü kullanma isteğiydi ve Reagan'ın işbaşına gelmesi bu politik isteğin belirmesini sağlamıştı.(Kirkpatrick, 1983: 31) Bu mantığa göre ulusal çıkarlar; demokrasi, bağımsızlık ve insan hakları gibi değerlerden soyutlanamazdı. (Kirkpatrick, 1986: 2)

Kirkpatrick, demokrasi ile dünya barışı arasında doğrudan bir ilişki görmekteydi. Bu nedenle etiksel açıdan "ulusların kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmesi ilkesine saygı duyan egemen devletlerden oluşan bir dünya" düzenini savunmaktaydı. (Kirkpatrick ve Gerson, 1991: 31) Böyle bir etiksel anlayışın kökeni Kirkpatrick tarafından Immanuel Kant'ın "daimi barış"⁴ görüşüne dayandırılmaktaydı. Kant'ın "demokratik barış" teorisine göre, dünyada gerçek barış ancak tüm dünya devletlerinin cumhuriyetçi anayasalara veya demokratik yönetimlere sahip olması sonucunda sağlanacaktı. Ancak, Kant'ın eserleri dikkatlice okunduğunda bu süreçte devletlerin bir saldırı savaşıyla işgalinden veya bireysel değerlerin göz ardı edilmesinden söz edilemeyeceği görülecektir. (Doğan, 2004: 71-74) Devletlerin istediğini yapabileceği anlamına gelen sınırsız bir özürlüğü Kant karşı çıkmıştır. Devletlerin bütün gücünü ulusal çıkarları elde etme yolunda saldırı ve genişlemeye harcaması, zaten yavaş ve zahmetli olan bireylerin kendini geliştirme sürecini durduracak ve böylece devletleri belirli bir demokratik birliğe doğru olgunlaşarak birleşmelerinden mahrum edecekti. (Kant, 1991a: 49) Bireylerin bu gelişimine imkan sağlayacak istikrara ihtiyaç vardı. Dolayısıyla Kant'a göre, mükemmel bir anayasal düzen oluşturulması, devletlerin dış ilişkilerinin hukuka dayandırılmasına nazaran ikincil bir sorundu ve bu hukuksal sorun çözülmedikçe devletler arasında demokratik birlik kurulması da düşünülemezdi. (Kant, 1991a: 47) Sonuçta böyle bir birliğin insani değerlerle çelişmesi veya çelişerek güçlenmeye çalışması, Kant tarafından kabul edilemezdi; çünkü Kant'a göre "doğanın birincil amacı, insanın doğal yetilerinin geliştirilmesi"ydi. (Kant, 1991a: 45) Bu görüşlere paralel olarak Kant, "Daimi Barış" başlıklı denemesinde de bir devletin diğer devletlerin anayasal düzenine ve iç işlerine zorla müdahale etmemesi gerektiğini açıkça öne sürüyordu. (Kant, 1991b: 96)

Ancak Kirkpatrick Kant'ın tüm bu görüşleriyle çelişen şu sonuca ulaşmıştı: "Kant'a

⁴ Perpetual peace

göre, despotik yönetimleri yıkmak için müdahaleler özendirilmeliydi. Reagan doktrini bu kadar ileri gitmemektedir, ancak bu görüşle aynı felsefi temele dayanmaktadır.” (Kirkpatrick ve Gerson, 1991: 33) Böylece, uluslararası ilişkilerde belirli bir felsefenin yanlış yorumlanarak hukuka ve oradan da siyasi alana aktararak askeri amaçlar için zemin hazırlanması söz konusuydu. Nitekim, Reagan doktrini öne sürülerek ABD tarafından Grenada'nın işgal edilmesi ve Nikaragua'da kontra gerillalarına yardım edilmesi gibi çeşitli askeri müdahalelere başvurulmuştur. Nikaragua'da diğer Orta Amerika ülkeleri tarafından güç kullanılmasını da destekleyen Reagan, “Batı yarıküresinin geleneklerini ve ortak değerlerini tekrar benimsemesi” yönünde Nikaragua'yı uyarmıştı. (Kirkpatrick, 1983: 192) Grenada'nın işgal edilmesini takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda konuşan Kirkpatrick de, işgalin “hukukun üstünlüğü, kendi geleceğini kendi tayin etme, egemenlik, demokrasi, insan haklarına saygı da dahil olmak üzere BM Antlaşması'ndaki değerlere hizmet etmek amacı”yla yapıldığını ve “hukukun geçerliliğinin soyut ilkeleri savunmakla değil, spesifik durumlara evrensel değerlerin bizzat uygulanması”yla mümkün olabileceğini söylemiştir. (Beck, 1993: 38) Bu konuşma Kirkpatrick'in, “McDougal ve Lasswell tarafından savunulan ve politika odaklı hukuk teorisini izlemekte” olduğunu açıkça gösteriyordu. (Beck, 1993: 120)

Siyasilerin bu söylemlerine karşın, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ideolojik nedenlerle güç kullanımına karşı çıkmaktadır. Nikaragua-ABD davasında UAD, “Amerika Birleşik Devletleri Nikaragua'daki durumu insan haklarına saygı açısından değerlendirse de, ne böyle bir saygıyı gözlemlemek ne de bu saygıyı gerçekleştirmek için askeri güç kullanılmasının uygun olamayacağı” sonucuna varmıştır. (UAD, 1986a) Aynı zamanda UAD, “bir devlete belirli bir ideolojik veya politik sistemi benimsedi diye başka bir devlete müdahale hakkı verilmesi yönünde yeni bir kuralın getirilmesinin düşünülemeyeceği”ne hükmetmiş ve “herhangi bir devletin istediği politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemi seçme hakkına sahip olduğu”nu belirtmiştir. (UAD, 1986b) Böylece UAD, New Haven yaklaşımını benimseyen hukukçulara katılmayarak, BM Antlaşması'nın güç kullanımı rejiminin geniş bir şekilde yorumlanmasına karşı olduğunu göstermiştir.

1980li yıllarda New Haven yaklaşımını destekleyen söylemler olmasına ve hatta bizzat ülkelerin iç işlerine karışmak için uluslararası sistemdeki kuralların bu yaklaşım aracılığıyla silahlı müdahaleleri haklı kılacak şekilde yorumlanmasına karşın, Avrupa'da totaliter rejimlerin silah zoruyla değil ve fakat barışçıl bir yoldan demokrasiye geçmesi, aslında New Haven yaklaşımının sağlam temellere dayanmadığını ve teorinin geleceği öngörmede çok zayıf kaldığını göstermektedir.

Avrupa'da totaliter rejimlerin yıkılmasında Batılı ve Doğulu bilim adamları, akademisyenler, politikacılar ve sanatçılar arasında oluşturulan uluslararası ve sınır-ötesi ilişkilerin ve kurumların Sovyet dış politikasında zamanla meydana getirdiği değişimin

önemli bir payı vardı. Aslında bu tür ilişki ve kurumlar ağının oluşturulması 1950li yıllara dayanıyordu. Örneğin, işadamı Cyrus Eaton nükleer savaşlar ve silahların kontrolü konusunda “bilgi alışverişi” başlatmıştı. (Caldwell, 1981: 27) Bu sınır-ötesi diyalogun zamanla gelişerek birçok Batılı kurumun Doğu ile ilişkileri geliştirmek konusunda aktif olmalarına ve çeşitli faaliyetler düzenlemelerine tanık olundu. Bu kurumlardan önemlileri arasında, Nükleer Savaş Önlemek İçin Uluslararası Doktorlar; Amerikan Bilim Adamları Federasyonu; Duyarlı Bilim Adamları Birliği; ve Ulusal Değerleri Savunma Konseyi sayılabilir.⁵ Mikail Gorbachev’in 1985 yılında yönetime gelmesi, bu kurum üyelerinin Sovyet yönetimini etkilemesi için çeşitli fırsatlar sunmuş ve Sovyet dış politika amaçlarının yeniden tanımlanmasına katkıda bulunmuştur. (Checkel, 1993: 273, 279) Aslında, Sovyet savunma çıkarlarının yeniden tanımlanması olarak başlayan girişim, Sovyetlerin hem Doğu Avrupa’ya hem de genel olarak Batı dünyasına karşı yaklaşımlarını yeniden tanımladığı bir sürece dönüşmüştür. Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa halklarının vazgeçilmez politik haklarına saygı duymaya ve dış politikasının oluşturulması sürecinde demokratik devletlerin güvenlik endişelerini de dikkate almaya başladı. Diğer bir deyişle, Sovyetler kendi değerlerini Avrupalı ve Batılı değerler ile uyumlaştırma sürecine girdi. Sonuçta Doğu Avrupa’da özgür seçimlere olanak tanındı ve Sovyet kontrolünden çıkmaya çalışan devletlere müdahale edilmeyerek rejimlerin barışçıl bir yoldan demokratikleşmesine yol açıldı. Gorbachev’in sözcüsü Gennady Gerasimov, sanatçı Frank Sinatra’nın “I Did It My Way” şarkısına nazire yaparak, bu politikayı “Sinatra” doktrini olarak adlandırmaktaydı. Gerasimov’a göre Macaristan ve Polonya uluslararası politikada artık “kendi bildikleri gibi” hareket etmekteydiler. (Carter ve Trimble, 1991: 1241) 1990’ların başında Avrupa’daki bu değişimlerin New Haven yaklaşımından güç alarak askeri müdahaleleri destekleyen politikacıların öngördüğünün aksine barışçıl yollardan meydana gelmesi anlamlıdır.

IV. SONUÇ

Son yıllarda New Haven yaklaşımının yeniden güçlenerek uluslararası politikada etkili sonuçlar doğurduğuna tanık olmaktadır. ABD, Irak’ın işgali için Birleşmiş Milletler’den izin alınmasına gerek duymadığı gibi, Irak ve Afganistan’da çeşitli savaş hukuku ihlallerinde bulunduğu eleştirilerine duyarlı olmamıştır. Örneğin, Afganistan’da tutuklanarak ABD’nin Küba’da bulunan Guantanamo üssüne götürülen kişiler yargıç önüne çıkarılmamıştır. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld’in bu kişilerin savaş esiri olmadıkları ve bu nedenle Cenevre Konvansiyonları’nın bu kişilere uygulanamayacağı yönündeki açıklaması, Human Rights Watch gibi uluslararası sivil örgütlerin tepkisini

⁵ Bu kurumların orijinal adları sırasıyla şöyledir: the International Physicians for the Prevention of Nuclear War, the Federation of American Scientists, the Union of Concerned Scientists, and the National Resources Defense Council. (Matthew Evangelista, 1995: 13)

çekmiştir. (Human Rights Watch, 2002) Beyaz Saray da 7 Şubat 2002 tarihli beyanında bu kişilerin savaş esiri değil, “gayrimeşru savaşçılar”⁶ olduğunu söyleyerek Rumsfeld’in hukuk yorumuna destek vermiştir. (Vierucci, 2002) Irak’ın işgalinde de, ABD yönetimi ve bazı hukukçular uluslararası hukuku New Haven ekolünün savunduğu gibi geniş bir açıdan yorumlayarak, bu eylemleri “demokrasi” gibi söylemlere bağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca, Irak savaşıyla birlikte, uluslararası politikada “önleyici savaş”⁷ teorisi de güç kazanmıştır. (Currie, 2003)

Ancak, yukarıdaki incelemeden “insanlık değerinin belirleyeceği bir dünya kamu düzenini” kurmayı amaçlayan New Haven ekolünün, uluslararası sistemi istikrarsızlaştırıcı bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ülkeden ülkeye sosyal değerlerin değiştiği ve bireylerin kendi toplumsal değerlerini benimsediği göz önüne alındığında, böyle bir kamu düzeninin olası olduğu düşünülse bile kısa zamanda gerçekleşmeyeceği ve askeri güç kullanılarak olumlu bir sonuç alınmasının mümkün olamayacağı ortadadır.

Politikaya yönelik doğası nedeniyle New Haven ekolü, hem bilim adamları hem de liderler tarafından kullanılmış ve bazı değerlerin küreselleştirilmesi için güç kullanılmasını desteklemek üzere öne sürülmüştür. Fakat bu ekol tüm bilim adamları tarafından desteklenmediği gibi, Uluslararası Adalet Divanı tarafından da reddedilerek BM Antlaşması’nın pozitivist yorumu korunmaya çalışılmıştır.

Avrupa’daki politika değişimleri ve bunun sonucunda totaliter rejimlerin ortadan kalkarak demokrasilerin kurulması ve bu demokrasilerin Avrupa Birliği’ne üye olmaları göz önüne alındığında, uluslararası sistemde barışçıl değişimin olası olduğu görülmektedir. Bu deneyim, değerler ve kültürlerin ulus-devletin sınırlarını aşabileceğini, insanlık değerinin başat olduğu bir dünya kamu düzeninin kurulmasının olanaklı olduğunu, ancak bunun çok kısa zamanda ve güç kullanarak gerçekleştirilmeye çalışılmasının anlamlı olmadığını göstermektedir. Hem demokratik değerlerin genişletilmesi ve yaygınlaştırılması yolunda gösterilecek çabalarda aceleci olunmamasının, hem de bu süreçte uluslararası ve sınır-ötesi kurumların katılımlarının sağlanmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu kurumlarda varılacak görüş birliği sonucunda ortaya çıkacak ilkeler ve politikalar, demokratik değerlerin yaygınlaşmasını ve birçok devletin iç politikasında reformların başarıya ulaşmasını sağlayacaktır. Dünya barışı ve düzeninin askeri müdahalelerle gerçekleştirilmeye çalışılması, uluslararası hukuka aykırı olduğu gibi, yerleştirilmeye çalışılan demokratik değerlerle de çelişmektedir.

⁶ Unlawful combatants

⁷ Preventive war

KAYNAKÇA

- Anderson, Stanley V. (1963), "A Critique of Professor Myres S. McDougal's Doctrine of Interpretation by Major Purposes," *American Journal of International Law*, Vol. 57; 378-383.
- Beck, Robert J. (1993), *The Grenada Invasion: Politics, Law, and Foreign Policy Decisionmaking*, University of Virginia, Charlottesville.
- Bozeman, A. (1991). "An Introduction to Various Cultural Traditions of International Law," Barry E. Carter ve Phillip R. Trimble (Der.), *International Law, Little and Brown*, Boston; 887-890.
- Caldwell, Dan (1981), *American-Soviet Relations from 1947 to the Nixon-Kissinger Grand Design*, Greenwood, Westport.
- Carter, Barry E. ve Trimble, Phillip R. (1991), *International Law, Little and Brown*, Boston.
- Checkel, Jeff (1993), "Ideas, Institutions, and the Gorbachev Foreign Policy Revolution," *World Politics*, Vol. 45 (2); 271-300.
- Chen, Lung-Chu (1989), *An Introduction to Contemporary International Law: A Policy-Oriented Perspective*, Yale University Press, New Haven.
- Currie, Duncan E.J. (2003), "Preventive War and International Law After Iraq," http://www.globelaw.com/Iraq/Preventive_war_after_iraq.htm .
- Doğan, Nejat (2004), "Machiavellism, Kantian Deontology and the Melian Dialogue: A Reflection on Morality and the Use of Force," *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Vol. 44/1; 65-75.
- Dorsey, Gray L. (1988), "The McDougal-Lasswell Proposal to Build a World Public Order," *American Journal of International Law*, Vol.82; 41-51.
- Evangelista, Matthew (1995), "The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union," *International Organization*, Vol. 49 (1); 1-38.
- Henkin, Louis (1991), "Use of Force: Law and U.S. Policy," Barry Carter E. ve Phillip R Trimble (Der.), *International Law*; 1233-1241.
- Human Rights Watch (2002), "Geneva Conventions Apply to Guantanamo Detainees," <http://www.hrw.org/press/2002/01/us011102.htm>
- Kant, Immanuel (1991a), "Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose," Hans Reiss (Der.), *Kant: Political Writings*, Cambridge University Press, Cambridge; 41-53.
- Kant, Immanuel (1991b), "Perpetual Peace: A Philosophical Sketch," Hans Reiss (Der.), *Kant: Political Writings*, Cambridge University Press, Cambridge; 93-130.
- Kirkpatrick, Jeane J. ve Gerson, Allan (1991), "The Reagan Doctrine, Human Rights, and International Law," Right versus Might, Council on Foreign Relations Press, New

York; 19-36.

Kirkpatrick, Jeane J. (1983), *The Reagan Phenomenon and Other Speeches on Foreign Policy*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C.

Kirkpatrick, Jeane J. (1986), *The United States and the World: Setting Limits*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C.

McDougal, Myres S. and Associates (1960), *Studies in World Public Order*, Yale University Press, New Haven.

Scheffer, David J.(1991), "Introduction: The Great Debate of the 1980s," Right versus Might, Council on Foreign Relations Press, New York; 1-17.

Tipson, Frederick S. (1974), "The Lasswell-McDougal Enterprise: Toward a World Public Order of Human Dignity," *Virginia Journal of International Law*, Vol.14; 535-585.

UAD (1986a), Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, Paragraf 268, Bkz.

<http://www.icj->

[cij.org/icjwww/icasess/inus/inus_ijudgment/inus_ijudgment_19860627.pdf](http://www.icj-)

UAD (1986b), Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, Paragraf 263, Bkz.

<http://www.icj->

[cij.org/icjwww/icasess/inus/inus_ijudgment/inus_ijudgment_19860627.pdf](http://www.icj-)

Vierucci, Luisa (2002), "What Judicial Treatment for the Guantanamo Detainees?"

http://www.germanlawjournal.com/past_issues.php?id=190

Young, Oran R. (1972), "International Law and Social Science: The Contributions of Myres S. McDougal," *American Journal of International Law*, Vol. 60; 60-76.